

С.Я. МІЛЕВСЬКА

Інститут екології Карпат НАН України,
вул. Козельницька, 4, 79026, Львів

**ДО ІСТОРІЇ ОСВОЄННЯ БІОГЕОЦЕНОТИЧНОГО ПОКРИВУ
ВЕРХІВ'Я БАСЕЙНУ РІЧКИ ЛЮЧКИ**

ключові слова: біогеоценотичний покрив, Покутсько-Буковинські Карпати, трансформація

key words: biogeocenotic cover, Pokuttya-Bukovyna Carpathians, transformation

---

S. MILEVSKA

**TO THE HISTORY OF MASTERING OF THE BIOGEOCENOTIC
COVER UPPER REACHES OF THE RIVER LUCHKA DRAINAGE-
BASIN**

Institute of Ekology of the Carpathians N.A.S. of Ukraine
4 Kozelnitska str., Lviv, 79026, Ukraine

The article deals with the history of mastering the biogeocenotic cover of upper reaches of the river Luchka drainage-basin. Characteristic is given to present forests of the mountainous part of the river Luchka drainage-basin. All this information shows the low level of usage producing abilities of this drainage-basin ecosystem, weak water regulating and bioproducing abilities of its biogeocenotic covering.

Як свідчать археологічні дослідження, заселення Українських Карпат почалося ще з пізнього палеоліту – раннього мезоліту. З того часу на берегах Дністра та його приток у межах Чернівецької та Івано-Франківської областей виявлено понад півтораста стоянок палеоліту. У неоліті та в епоху бронзи в Подністров'ї було добре розвинене скотарство й землеробство, а під кінець бронзи – рудні промисли й солеваріння [1].

Поселення, городища й укріплення, площа яких у IX – X ст. сягала десяти га, були своєрідними осередками поширення антропогенної трансформації біогеоценотичного покриву регіону. Вона характеризувалася зміною природних меж екосистем у зв'язку з вирубуванням і випалюванням лісів, розвитком скотарства й землеробства, житлового будівництва, металургійних і солеварних промислів і шляхів сполучення [4].

Найдавніші літописи згадують на Підкарпатті два міста як соляні центри, а саме Коломию і Стару Сіль. Від найдавніших часів аж до приєднання Галичини до Австрії важливий і найкоротший шлях зі

Східної в Середню Європу проходив не долиною ріки Прут на Делятин, а через гору Рокиту. Він звався Угорським. Пильнувати його було завданням княжої залоги “Берези”, котра, крім утримування ладу й порядку на цьому шляху, збирала податки й забезпечувала вивар та експорт солі долиною річки Лючки. Люди, йдучи вздовж тієї річки близько 40 км до Коломиї, назвали її Довгою. Південні узбіччя гори Княжа аж до річки Лючки були вкриті хорошими пасовищами для княжих коней [7].

У гірській частині басейну Лючки розташовані великі гірські села – Нижній Березів, Середній Березів, Верхній Березів, Баня Березівська, об’єднані спільною назвою Березова. Вони розташовані на території Покутсько-Буковинських Карпат. Середня абсолютна висота місцевості – 400-600 м н.р.м. Найвища гора – Рокита (1110 м н.р.м.), найбільшими вершинами, що розміщені в західній частині села Верхній Березів, є г.Ріг, висота якої приблизно 1021 м н.р.м., і г.Ротундул (915 м н.р.м.). На південь від Ротундула розташований хребет Припир, на південному сході – Аршиця. Рельєф села Нижній Березів є горбистим, рівнини займають більшу частину на сході села. Найвища гора – Няжин (495 м н.р.м.). У Середньому Березові гори нижчі, ніж у Верхньому та Нижньому Березовах. Вони вкриті мішаними лісами [2].

Від X – XI ст. гірські райони починають використовувати для відгінного скотарства, у зв’язку з чим започатковується збільшення площ царинок і полонин, і зниження верхньої межі лісу. Подальший розвиток промислів, ткацтва, кушнірства стали поштовхом ще інтенсивнішої трансформації біогеопокриву. Особливий вплив на зміну структури й складу лісового покриву мали прикарпатські гути й солеварні. Пік солеваріння припадає на останню чверть XVIII ст., коли ця галузь в Українських Карпатах використовувала для транспортування солі 5 млн. дерев’яних бочок, а для випаровування солі – до 2 млн. м³ дров. З кінцем XVIII ст. збігається розвиток деревообробної промисловості й шляхів сполучення, що сприяло розселенню людей у гори й подальшому антропогенному перетворенню корінного біогеоценотичного покриву. У другій половині XIX ст. до розширення експлуатації лісових ресурсів спричинилися також лісосплавні технології транспортування деревини, розвиток деревообробки та нових галузей промисловості – нафтовидобувної і калійних солей. Поряд з цим виникає ще один важливий чинник дигресії біогеоценотичного покриву – відведення лісових, лучних і рільних угідь під забудову, промислові об’єкти й шляхи сполучення. Починається техногенне забруднення території і формування антропогенних геохімічних аномалій [6]. У першій половині XX ст., ураховуючи наслідки Другої світової війни і років післявоєнної відбудови, антропогенна транс-

формація біогеоценотичного покриву Українських Карпат досягла величезних масштабів [5].

За даними відділу земельних ресурсів Косівського р-ну Івано-Франківської обл., загальна площа гірської частини басейну річки Лючки становить 14309,3 га. За основними вгіддями вона розподіляється таким чином:

1. Сільськогосподарські землі – 5980,6 га або 41,8% від загальної площі басейну річки Лючки, з них:
  - рілля – 1158,4 га (8,1%);
  - сади – 307,3 га (2,1%);
  - сіножаті – 3805,2 га (26,6%);
  - пасовища – 709,7 га (5,0%).
2. Лісові площі – 7601,9 га (53,1%)
  - у тому числі держлісфонду – 3694,7 га (25,8%).
3. Забудовані землі – 462,2 га (3,3%).
4. Відкриті землі без рослинного покриву – 178 га (1,2%).
5. Під водами – 86,6 га (0,6%).

У первинному, доісторичному стані гірська частина басейну річки Лючки була цілковито вкрита чистими буковими, грабово-буковими, грабово-дубово-буковими, рідше – ялицево-буковими, смереково-ялицево-буковими і лише на вершинах гір – ялицево-буково-смерековими пралісами. Лісистість території сягала не менше 97-98%. На сьогодні вона становить 53,1%. Великі знелісені площі зайняті післялісовими луками, 8,1% становить рілля. На нижчих гіпсометричних рівнях розвинене садівництво й городництво.

За даними проекту організації і розвитку лісового господарства Кутського держлісгоспу [8], до складу якого належить гірська частина басейну Лючки, теперішні ліси держлісфонду останньої характеризуються глибоко zdeформованими складом панівних деревних видів, віковою структурою і повнотою лісостанів (табл. 1-3). Майже третина вкритої лісом площі опинилася під хвойними лісами з домінуванням ялини та ялиці, понад 50 га зайнято чужими для цих ґрунтово-кліматичних умов угрупованнями сосни й модрина, а також похідними грабняками, вільшняками й березняками. У зв'язку з масовим вирубуванням лісів у післявоєнні роки сьогодні панівними виявилися середньоповотні середньовікові лісостани (64,3%) і молодняки другого класу віку (24,1% вкритої лісом площі). Загальна площа пристигаючих, стиглих і перестійних деревостанів ледве перевищує 10%. Високоповотні лісостани займають лише 22,6% вкритої лісом площі, з яких на повноти 0,9-1,0 припадає лише 2,9%. Ліси міжгосподарських лісгоспів, площа яких перевищує площу лісів держлісфонду, характеризуються

значно нижчими таксаційними показниками, і, безумовно, нижчими корисними функціями.

На основі подальших досліджень структури, продуктивності, захисних і водорегуляційних функцій біогеоценотичного покриву буде оцінена глибина його антропогенних змін, величина втрат екологічних потенціалів і корисних функцій його екосистем.

Таблиця 1.

Склад сучасного лісового покриву верхів'я басейну р. Лючки за породами (над рисою – га, під рисою – тис. м³)

Панівна деревна порода	Загалом		У тому числі:				
	га тис. м ³	% %	МОЛОДНЯКИ		середньовікові	пристигаючі	стиглі і перестійні
			I класу віку	II класу віку			
Сосна	<u>50,3</u> 8,2	<u>1,4</u> 0,9		<u>47,8</u> 7,4	<u>1,5</u> 0,4		<u>1,0</u> 0,4
Ялина	<u>773,3</u> 198,6	<u>20,9</u> 20,7	<u>3,5</u> 0,1	<u>449,7</u> 98,0	<u>293,4</u> 90,8	<u>26,7</u> 9,7	
Ялиця	<u>340,8</u> 103,4	<u>9,2</u> 10,8	<u>5,3</u> 0,1	<u>74,7</u> 12,6	<u>208,8</u> 67,4	<u>44,4</u> 19,5	<u>7,6</u> 3,8
Модрина	<u>2,8</u> 1,1	<u>0,1</u> 0,1				<u>1,1</u> 0,4	<u>1,7</u> 0,7
Разом хвойних	<u>1167,2</u> 311,3	<u>31,6</u> 32,5	<u>8,8</u> 0,2	<u>572,2</u> 118,0	<u>503,7</u> 158,6	<u>72,2</u> 29,6	<u>10,3</u> 4,9
Дуб високоствовбурний	<u>35,1</u> 6,1	<u>1,0</u> 0,6			<u>31,2</u> 5,3	<u>3,9</u> 0,8	
Дуб низькоствовбурний	<u>16,0</u> 2,9	<u>0,4</u> 0,3					<u>16,0</u> 2,9
Бук	<u>2413,5</u> 630,5	<u>65,3</u> 65,9	<u>16,6</u> 0,6	<u>314,9</u> 80,1	<u>1807,5</u> 470,9	<u>179,5</u> 53,4	<u>95,0</u> 25,5
Граб	<u>32,1</u> 3,6	<u>0,9</u> 0,4		<u>2,7</u> 0,1	<u>21,9</u> 2,6	<u>2,4</u> 0,3	<u>5,1</u> 0,6
Разом твердолистяних	<u>2496,7</u> 643,1	<u>67,6</u> 67,2	<u>16,6</u> 0,6	<u>317,6</u> 80,2	<u>1860,6</u> 478,8	<u>185,8</u> 54,5	<u>116,1</u> 29,0
Береза	<u>6,0</u> 0,5	<u>0,2</u> 0,1	<u>1,6</u> 0,1		<u>3,7</u> 0,3		<u>0,7</u> 0,1
Вільха	<u>24,8</u> 2,3	<u>0,6</u> 0,2			<u>8,7</u> 1,0	<u>1,3</u> 0,1	<u>14,8</u> 1,2
Разом м'яколистяних	<u>30,8</u> 2,8	<u>0,8</u> 0,3	<u>1,6</u> 0,1		<u>12,4</u> 1,3	<u>1,3</u> 0,1	<u>15,5</u> 1,3
Загалом	<u>3694,7</u> 957,2	<u>100,0</u> 100,0	<u>27,0</u> 0,9	<u>889,8</u> 198,2	<u>2376,7</u> 638,7	<u>259,3</u> 84,2	<u>141,9</u> 35,2

Таблиця 2.

**Розподіл покритої лісом площі за віком деревостанів
(над ризику – га, під ризику – %)**

Вкрита лісом площа	У тому числі:				
	МОЛОДНЯКИ		середньовікові	пристигаючі	стигли і перестійні
	I класу віку	II класу віку			
<u>3694,7</u> 100,0	<u>27,0</u> 0,7	<u>889,8</u> 24,1	<u>2376,7</u> 64,3	<u>259,3</u> 7,1	<u>141,9</u> 3,8

Таблиця 3.

**Розподіл вкритої лісом площі за повнотами деревостанів
(над ризику – га, під ризику – %)**

Вкрита лісом площа	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
<u>3694,7</u> 100,0	<u>4,9</u> 0,1	<u>0,3</u> 1,4	<u>246,2</u> 6,7	<u>653,5</u> 17,7	<u>1901,0</u> 51,5	<u>729,4</u> 19,7	<u>101,5</u> 2,7	<u>7,9</u> 0,2

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Баран В.Д., Максимов Е.В. и др.** Етнокультурная карта территории Украинской ССР в I тыс.н.э. – К.: Наук. думка, 1985. – 184 с.
- 2. Геренчук К.І.** Природа Івано-Франківської області. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1973. – 287 с.
- 3. Антропогенні зміни біогеоценотичного покриву в Карпатському регіоні /** Ред. М.А.Голубець. – К.: Наукова думка, 1994. – 166 с.
- 4. Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат /** Ред. М.А.Голубець. – Львів: Поллі, 2001. – 162 с.
- 5. Голубець М.А., Козак І.І., Марискевич О.Г.** Історія освоєння біогеоценотичного покриву //Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат. – Львів: Поллі, 2001. – С. 29.
- 6. Ковда В.А.** Биогеоценотические циклы в природе и их нарушение человеком. – М.: Наука, 1975. – 74 с.
- 7. Кузич-Березовський І.** Березівське боярство на тлі історії України. – Detroit, Mich., USA: Universal Slavic Printers, 1962. – 324 с.
- 8. Проект організації і розвитку лісового господарства Кутського ДЛГ Івано – Франківського управління лісового господарства.** – (рукопис). – Ірпінь: 1997. – Т. 1. книга 1. – С. 5 – 27.